

ARSLANZÂDE MUSTAFA EFENDİ VE “RİSÂLETÜN ŞERİFETÜN FÎ BEYÂNİ’Ş-ŞERİ’ATI VE’T-TARİKATI VE’L-HAKİKAT” ADLI RİSALESİ

Adem ÇATAK*

Özet

Bu çalışma, Arslanzâde Mustafa Efendi’yi tanıtmakla birlikte Arslanzâde’nin “Risâletün Şerîfetün fî Beyâni’ş-Şerî’ati ve’t-Tarîkati ve’l-Hakikat” adlı risalesinin tahlili, tercümesi ve tahkikini amaçlamaktadır.

XVIII. yüzyılda yaşamış olan müellif, bir Halvetî şeyhi olan Arslan Efendi’nin oğludur. Devlet-i Aliyye’de müderrislik ve daha sonra birçok merkezde kadılık yapmış olan Arslanzâde son olarak Medine-i Münevvere kadılığı görevini ifa etmiştir. 1185’de (1771/72) vefat etmiş olan Arslanzâde, İstanbul’da defnolunmuştur.

Mezkûr risale tek nüsha olup, Manisa İl Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır. İki varak olan bu risalede müellif, şeriat, tarikat ve hakikat kavramlarını açıklamış ayrıca tasavvufî düşüncedeki keramet anlayışına dair açıklamalarda bulunmuştur.

Anahtar kavramlar: Arslanzâde Mustafa Efendi, Şeriat, Tarikat, Hakikat, Keramet.

ARSLANZÂDE MUSTAFA EFENDİ AND HIS WORK CALLED “RİSÂLETÜN ŞERİFETÜN FÎ BEYÂNİ’Ş-ŞERİ’ATI VE’T-TARİKATI VE’L-HAKİKAT”

Abstract

In this study it is aimed to give a biography of Arslanzade Mustafa Efendi, as well as to analyze, translate and study his work “Risâletün Şerîfetün fî Beyâni’ş-Şerî’ati ve’t-Tarîkati ve’l-Hakikat”, which can be roughly translated as "an honorable article on explaining the terms of shariah, tariqat and haqiqat".

Arslanzâde Mustafa Efendi, son of Arslan Efendi who was a Halwati Sheikh, lived in 18. century. He carried the posts of Mudarris/professor in state schools, and as qadi/judge in many places. His late post was the qadi of Madina al-Munawwara. He died in 1771/72 and buried in Istanbul.

The above mentioned work is a single handwritten copy, located in Manisa Public Library. In this two-page article, the Author explains the notions of Shariah, Tariqat and Haqiqat; he also brings opinions about the understanding of Karamah/oracle in sufi thinking.

Keywords: Arslanzâde Mustafa Efendi, Sharia, Tariqat, Haqiqat, Karamet.

Giriş

Kütüphanelerimizde yazma hâlde bulunan birçok eser gün ışığına çıkarılmayı beklemektedir. Tüm bilim dallarında olduğu gibi özellikle din sahasında kaleme alınmış bulunan eserler için bu durum daha belirgindir. Kültür hazinemiz olarak nitelendirebileceğimiz bu eserlerin günümüze kazandırılması amacıyla son dönemlerde birçok değerli çalışma yapılmış olmakla birlikte daha harcanacak çok mesaiye ihtiyaç vardır.

* Yrd. Doç. Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniv., İlahiyat Fakültesi, (ademcatak@hotmail.com)

Biz bu çalışmamızı iki bölüme ayırdık. Birinci bölümde Arslanzâde Mustafa Efendi’yi tanıtabak ve tespit edebildiğimiz eserlerinin bir listesini vereceğiz. Çalışmamızın ikinci kısmında ise Arslanzâde Mustafa Efendi’nin tasavvufa dair yazdığı “*Risâletün Şerîfetün fî Beyânî’ş-Şerî’ati ve’t-Tarîkati ve’l-Hakîkat*” adlı risalesinin tahkik ve tercümesini sunacağız.

A. Arslanzâde Mustafa Efendi

Hayatı hakkında kaynaklarımızda yeterli bilgiye ulaşamadığımız Mustafa Efendi, İspartalı’dır. Mehmed Tahir’e göre babası, Halvetî tarikatı meşayihinden Denizli’de¹ mefün Arslan Efendi’dir.²

Arslanzâde Mustafa Efendi, Cemaziye’l-Âhir-1168’de (Mart-Nisan 1755) Galata Kadısı³ olduğuna göre yaklaşık 1120-30 yıllarında doğmuş olmalıdır. Müderris olduğu bilgisinin yanında, Galata Kadılığından sonra sırasıyla Bilâd-ı Hamse Kadısı ve Muharrem 1178’de (Temmuz 1764) Medine Kadısı olduğu bilgisine de sahibiz.⁴ Arslanzâde Mustafa Efendi 1185’de (1771/72) vefat etti. İstanbul’da Vefa’dan Zeyrek’e inen caddenin solunda metfundur.⁵

Arslanzâde’nin oğlu Abdülbaki Dâniş Efendi de aynen babası gibi, Galata Kadısı (1201/1786-7), sonra bilâd-ı hamse pâyesi daha sonra da Medine Kadısı (1207/1792-3) yapmış bir müderris olup, 1208’de (1793/4) vefat etmiştir.⁶

Arslanzâde Mustafa Efendi’nin hanımı Zeynep Hanım, 1181/1767’de vefat etmiş ve kabri, Üsküdar’daki Selami Efendi Tekkesi haziresindedir. Bu hazirede

¹ Denizli ilinin eski adı Lazkiye’dir.

² Tahir, Mehmed, *Osmanlı Müellifleri*, c. 1, s. 214-5. Usta, Muhiddin, “*Tabibzâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsilenâme-i Süfiyye Adlı Eseri*”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) s.119. Arslan Efendi’nin Halvetî silsilesi şu şekildedir: Seyyid Yahya Şirvanî - Molla Pirî Erzincanî - Taceddin el- Kayserî - Şeyh Alaeddin Uşşakî - Şeyh Yiğitbaşı Şemseddin Ahmed Marmaravi - Şeyh Abdülvehhab el-Ümmî -Şeyh Ömer Mazharî el-Hamidî - Şeyh Muhammed Zuhûrî el-Lazkiyevî - Şeyh el-Hac Muhammed Muhyiddin es-Siyahî - Şeyh Esedullah el-Velî el-Hamidî. Isparta ilinin eski adı Hamid’tir. Arslan Efendi Isparta’lı olduğundan Hamidî nispeti ile anılır. Arslan Efendi’den sonra silsile şöyle devam eder: Şeyh es-Seyyid Hacı Musa - Şeyh Abdullah el-Kulavî - Şeyh Mustafa el-Kulavî el-Lazkiyevî. Usta, “*Tabibzâde Mehmed ...*”, s.119. Arslanzâde’nin babasının Halvetî silsilesi için diğer bir kaynak Kulalı Mustafa Nüzûlî’nin Divan’ıdır. Bu divanın başında Mustafa Efendi kendi silsile sini sayarken Arslan Efendi namıyla meşhur olarak Esedullah el-Velî el-Hamidî’yi de zikreder. Bkz.: Erdoğan, Kenan, *Kulalı Mustafa Nüzûlî Dîvani*, Manisa 2004, s. 50, 63-4, 152-4. Son dönemde kaleme alınan bir eserde, Mustafa Efendi’nin babasının adının Ali olduğu ifade edilir. Bizce bu yanlış bir bilgidir. Yine aynı kaynak, Arslanzâde Mustafa Efendi’nin, Halvetî tarikatı şeyhi olduğunu da tasrih eder. Ancak biz bu konuda kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Bkz.: Kıyıcı, Mahmut, *Ispartalı ve Isparta’ya Hizmet Etmış Büyük Adamlar*, Göltaş Kültür Yay., s.49.

³ Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmani*, Haz.: Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, c. 4, s. 1160.

⁴ Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c. 4, s. 1160; Abdullah b. Muhammed b. Zâhim, *Kudâtü’l-Medineti’l-Münevverati*, Mektebetü’l-Ulûmi ve’l-Hikmeti, Medine 1418, s.538.

⁵ Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 1, s. 214-5.

⁶ Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c. 1, s. 101-2.

ayrıca Arslanzâde Mustafa Efendi'nin oğlu Abdalbâki Dâniş Efendi'nin kızı Ayşe Monla Hanımın 1184/1770'da kabri bulunmaktadır.⁷

B. Arslanzâde Mustafa Efendi'nin Eserleri

Osmanlı Müellifleri yazarı, Arslanzâde Mustafa Efendi hakkında bilgi verirken Manisa Çaşnigir Kütüphanesi'nde bazı risalelerinin bulunduğunu kaydeder. Ayrıca o, risaleleri, "Funûn-ı Arabiyyenin ekser-i şu'ubâtından bâhis resâil-i kebîre" diyerek tanıtır. Fakat risalelerin muhtevalarına dair detaylı bilgi vermediği gibi isimlerini de zikretmez.⁸ Mehmed Tahir'in verdiği bilgiler arasında, mezkur mecmuanın sonunda, Arslanzâde Mustafa Efendi'nin Arapça mektuplarının bulunduğu bilgisi de vardır.

Arslanzâde Mustafa Efendi'nin risalelerini muhtevi mecmua Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk 5837 no da kayıtlıdır. Mecmuanın ismi, *Telifâtü'l-Merhûm Arslanzâde*'dir. Mecmua, miklepli ve şemseli, kahverengi meşin ciltlidir. Söz başları cetveller kırmızıdır. Boyutu 200x130-150x70 mm'dir.

Mecmuada Arslanzâde'nin 21 adet risalesi ve *Mekâtîb* başlığı altında üç mektubu mevcuttur. Risalelerin telif tarihi mevcut değildir. Müstensih, mecmuanın 62a varağında, risaleyi, "Kostantiniyye'de Arslanzâde Mustafa'nın evinde" istinsah ettiğini söylemektedir. Mecmuanın istinsah tarihi hicri 1189 olarak mukayyettir. Risalelerin müellif nüshalarının mevcudiyeti ve yeri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Ancak risalelerin Arslanzâde'nin vefatından dört sene sonra ve müellifin evinde istinsah edilmiş olması, müstensih'in müellif nüshasını görmüş olması ihtimalini güçlendirmektedir. Müstensih'in ismi, bazı risalelerin sonunda yazılmıştır. Bu kayıtlardan müstensih'in, Yozgat Medresesi Müderrisi Kadızâde Ahmed b. Halil b. Mustafa olduğunu öğreniyoruz. Bazı risalelerde istinsah tarihi ve müstensih'in ismi verilmemiş olsa da biz, yazı üslubu, kağıdın yapısı ve mecmuanın genel görünümünden, mezkur risalelerin de aynı müstensih ve tarihte istinsah edildiğini anlıyoruz.

Mecmua incelenince risalelerin dinî ilimlerin değişik dallarına ait olduğu görülür. Mecmuadaki risalelerin iki adedi Tasavvuf'a, iki adedi Kelam'a, on adedi Fıkıh'a, iki adedi Tefsir'e, iki adedi Mantık'a üç adedi Arap Dili Edebiyatı ve gramerine aittir. Arslanzâde, mektup ve risalelerini Arapça kaleme almıştır. Mecmuadaki risalelerin isimleri aşağıda verilmiştir:

1. 45 Hk 5837/1, **Ucâle fî Beyani Nefâdi Kelimâtillahi'l-Kadîme**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: II+1-7a Satır: 19, Yazı türü: Talik, Kağıt türü: Arma filigranlı

2. 45 Hk 5837/2, **Hâşiyetü 'Alâ Kavlihî Teâlâ "ve İnnihâ le Kebîratün..." min Tefsîri'l-Birgivî**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189

⁷ Haskan, Mehmet Nermi, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi Yay., İstanbul 2000, c. 1, s. 313.

⁸ Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 1, s. 214-5.

(1774), Arapça, Yaprak: 9b-11a Satır: 19, Yazı türü: Talik, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

3. 45 Hk 5837/3, **Risâletün Latîfetün fî Beyâni’l-Îmân Lügaten ve Şer’an ‘inde Ehli’l-Lisân**, Müstensih: Ahmed b. Halil, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Boyut: 200x130-150x70 mm, yaprak: 13b-17b, Satır: 19, Yazı türü: Talik, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

4. 45 Hk 5837/4, **er-Risâletü’l-İrfâniye li’t-Tevfiki Beyne Kavlihim “Na’rifullâhe hakka ma’rifetihi” ve Beyne Kavlihim “Mâ ‘arafnâke hakka ma’rifetike”**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 21b-24b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

5. 45 Hk 5837/5, **Risâletün Şerîfetün fî Beyâni’ş-Şerî’ati ve’t-Tarîkati ve’l-Hakîkat**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 27b-28a, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

6. 45 Hk 5837/6, **Risâletün fî Cevâzi Vet’il-Mesbiyyeti min Dari’l-Harbi bilâ ‘İddetin li Mâlikihâ velev Hadara ‘inde Zevcihâ**, Müstensih: Ahmed b. Halil b. Mustafa, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 31b-32b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

7. 45 Hk 5837/7, **Risâletün fî Beyâni Setri’l-‘Avreti ve fî İstikbali’l-Kibleti ve’n-Niyet**, Müstensih: Kadızade Ahmed, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 35b-38b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

8. 45 Hk 5837/8, **Risâletün fî Tavdîhi Kavli’ş-Şârihi’l-Fâdili’l-Kuhistânî fi’l-İstincâi**, Müstensih: Ahmed b. Halil, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 41b-43b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

9. 45 Hk 5837/9, **Risâletün Şerîfetün fi’l-Cehri ve’l-Muhafeteti fi’s-Salâti’l-Mefrûdati li’l-Îmâm dîne’l-Muktedî**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 45b-48a, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

10. 45 Hk 5837/10, **Risâletün fî Hükmi’l-Mesbûki ve mâ Hâlifü İmâmehu**, Müstensih: Ahmed b. Halil b. Mustafa, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 51b-54b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

11. 45 Hk 5837/11, **Risâletün fî Tesviyeti’s-Saffi ve Niyeti’l-Îmâmeti li’n-Nisâi ve Hukmi’l-Mesbûki ve’l-Lâhik**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 57b-62a, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

12. 45 Hk 5837/12, **Risâletün fî mâ Yete‘alleku bi Salâti’l-Cum‘ati**, Müstensih: Ahmed b. Halil b. Mustafa, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 65b-70b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

13. 45 Hk 5837/13, **Risâletün Latîfetün fî’l-Ezâni ve’l-İkâmeti**, Müstensih: Ahmed b. Halil b. Mustafa, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 73b-75a, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

14. 45 Hk 5837/14, **Risâletün fî Beyâni’l-Hayz ve’n-Nifâs min ‘İlmi’l-Hâli’l-Vâcibi ‘alâ Ba‘zi’n-Nâs**, Müstensih: Ahmed b. Halil, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 77b-80a, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

15. 45 Hk 5837/15, **Risâletün Dakîkatün fî ‘İlmi’l-Mantık**, Müstensih: Kadızade Ahmed, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 83b-87b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

16. 45 Hk 5837/16, **Risâletün Dakîkatün fî İntâci Kıyâsi’l-İstisnâi**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: yok, Arapça, Yaprak: 91b-94b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

17. 45 Hk 5837/17, **Risâle fî mâ Yete‘alleku bi’ş-Şuf‘ati min Eşhâdi ve İskâti**, Müstensih: Ahmed b. Halil b. Mustafa, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 97b-100b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

18. 45 Hk 5837/18, **Risâle ‘alâ Mahalli mine’l-Mutavveli fî Beyâni’l-Lüzûmi’z-Zihnî**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 103b-106b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

19. 45 Hk 5837/20, **Risâletün fî Mahalli mine’l-Mutavveli fî Fenni’l-Beyân**, Müstensih: Ahmed b. Halil, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 109b-110b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

20. 45 Hk 5837/?⁹, **Risâletün Şerîfetün fî’l-İsmi ve’l-Müsemmâ**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 113b-118a, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

21. 45 Hk 5837/21, **Risâletün fîmâ Yete‘alleku bi Ef‘âli’l-Kulûb .... ‘Ani’l-Uyûb**, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 121b-123a, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

⁹ Kütüphane kayıtlarında bu risale yer almamaktadır. Bir yanlışlık eseri bu risale, “*Risâle alâ Mahalli mine’l-Mutavvel*” adı altında verilmiştir ki doğrusu bizim verdiğimiz isimdir. Bu risale, kayıtlarda 45 Hk 5837/19 olarak kaydedilebilir.

22. 45 Hk 5837/?¹⁰, *Mekâtîb*, Telif tarihi: yok, İstinsah tarihi: 1189 (1774), Arapça, Yaprak: 125b-128b, Satır: 19, Yazı türü: Nesih, Kağıt türü: Taç arma filigranlı

C. Arslanzâde Mustafa Efendi’nin “Risâletün Şerîfetün fî Beyâni’ş-Şerî’ati ve’t-Tarîkati ve’l-Hakîkat” Adlı Risalesi

Mecmuanın beşinci sırasında ve 27b-28a varakları arasında yer alan risale, nesih yazı ile her sayfada 19 satır olmak üzere istinsah edilmiştir. İstinsah tarihi hicri 1189 olarak mukayyettir. Müstensihin ismi mevcut değildir. Ancak mecmuanın yazı üslubu, kağıt özellikleri ve genel durumundan bu risalenin müstensihinin de mecmuanın tamamını istinsah eden Yozgat Medresesi Müderrisi Kadızâde Ahmed b. Halil b. Mustafa olduğunu anlıyoruz.

Arapça olarak kaleme alınan risalede müellif, şeriat, tarikat ve hakikat hakkında bilgiler verir. Şeriatı gemiye, tarikatı denize, hakikati ise denizin içindeki inciye benzeter. Şeriat gemisine binilip tarikat denizine açılmadan hakikat incisinin elde edilemeyeceğini anlatır.

Arslanzâde’ye göre Hak yolcusunun yapması gereken ilk şey şeriata uymaktır. Onun düşüncesinde şeriat, Allah ve Resulünün emrettiği abdest, namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetlere ve haramları terk vb. gibi emir ve yasaklara riayeti ifade etmektedir. Ona göre tarikat ise, insanı takvaya ve Mevlâ’sına yaklaştıran, (manevi) makamlar kat etmesini sağlayacak işlere yapışmaktır. Onun hakikatten katı ise, amaca ve tecelli nurunun müşahedesine vuslattır.

Arslanzâde incelediğimiz risalesinde namaz, halvet, taharet, oruç ve zekât hakkında kısa izahlarda bulunur. Mezkûr konu başlıklarını şeriat, tarikat ve hakikate göre farklı anlamlar vererek izah eder. Örneğin namazı, “şeriatın namazı erkân ile, tarikatın namazı tüm âlemden (kevn âlemi/ekvân) soyutlanma ile, hakikatin namazı, Rahman’a tam bir yönelme (teveccüh) ve her zaman ve mekânda Allah’a münacat için her şeyden fariğ olmak iledir.”¹¹ diyerek açıklar.

Arslanzâde risalenin sonunda keramet konusuna da değinir. Ona göre kerametın vukuu, ancak şeriata tam ittiba ile mümkün olabilir. Şeriatı ihmal eden bir kimsenin, ortaya bazı olağanüstü hadiseler koyabileceğini ama bütün bunların bir sihir ve göz boyama olduğunu düşünür. Bu konudaki düşüncesini, “Hâli ancak Allah bilir. Bir kimseyi havada uçarken veya deniz üzerinde yürürken veya ateş yerken veya buna benzer (harikulade bir iş yaparken) görsen, fakat bu zat, Allah’ın farzlarından bir farzı veya Peygamber (Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve

---

¹⁰ Kütüphane kayıtlarında *Mekâtîb* başlıklı bu kısım yer almamaktadır. 45 Hk 5837/22 olarak kaydedilmelidir.

¹¹ Arslanzâde Mustafa Efendi, *Risâletün Şerîfetün fî Beyâni’ş-Şerî’ati ve’t-Tarîkati ve’l-Hakîkat*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, arşiv no: 45 Hk 5837/5, vr. 28a.

Sellem)'in sünnetlerinden bir sünneti terk ediyorsa bil ki o kimse yalancıdır. Onun yaptığı o işler de bir keramet değil aksine bir sihirdir.”¹² sözleriyle açıklar.

D. Risalenin Tercümesi

Şeriat, Tarikat ve Hakikat Hakkında Yüce bir Risale

27b Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla... O'dan yardım dileriz.

Arslanzâde namıyla meşhur Merhum Mevlâ Hacı Mustafa (Allah onu kurtuluş ve mutlulukla mükafatlandırın) dedi ki:

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Salât, Nebimiz Muhammed (s.)'e ve onun ehline ve ashabına olsun. Ve ba'd:

Şeriat gemi, tarikat deniz, hakikat ise inci gibidir. Kim gemiye binerek denize açılırsa inciye ulaşır. Kim de bu tertibi terk ederse inciye ulaşamaz. Hak yolcusunun (talip) yapması gereken ilk şey şeriata ittibadır. Şeriattan kasıt, Allah ve Resulünün emrettiği abdest, namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetlere ve haramları terk vb. gibi emir ve yasaklara riayettir. Tarikattan kasıt, takvaya ve seni Mevlâ'ya yaklaştıran, (manevi) menziller, merhaleler ve makamlar kat etmeni sağlayacak işlere yapışmandır. Hakikatten kasıt ise, amaca ve tecelli nurunun müşahedesine vuslattır.

Namaz hakkında şöyle söylendiği gibi: “Namaz hizmettir, yakınlıktır ve vuslattır.” Namaz, şeriatta hizmettir, tarikatta yakınlıktır (kurbet), hakikatte ise vuslattır. Namaz bu üç özelliği (kendinde) toplayan bir ibadettir.

28a Halvet hakkında da (benzer şekilde) şöyle denildiği gibi: “Halvet, halktan ilişkinin kesilerek Hâlık'la birlikte olmaktır. Çünkü nefsin yolculuğu kalbe, kalpten ruha, ruhtan sırta, sırdan da her şeyin Hâlık'ın (olan Allah)'a doğrudur.

Şeriatın tahareti su iledir. Tarikatın tahareti hevâdan arınma iledir. Hakikatın tahareti ise kalbin Allah Sübhanehû'dan başkasından boşaltılması iledir.

Şeriatın namazı erkân ile, tarikatın namazı tüm âlemden (kevn âlemi/ekvân) soyutlanma ile, hakikatın namazı, Rahman'a tam bir yönelme (teveccüh) ve her zaman ve mekanda Allah'a münacat için her şeyden fariğ olmak iledir.

Şeriatın orucu yemek ve içmekten uzak durmak ile tarikatın orucu ise, nimetleri veren Rabbin muhabbeti ile meşgul olarak, tüm vehimlerden uzak durmak iledir.

---

¹² Aynı yer.

Şeriatın zekâtı, her yirmide yarım miskal (vermek) dir. Tarikatın zekâtı, malın tamamını tasadduk etmek ile dir.

Hâli ancak Allah bilir. Bir kimseyi havada uçarken veya deniz üzerinde yürürken veya ateş yerken veya buna benzer (harikulade bir iş yaparken) görsen, fakat bu zat, Allah’ın farzlarından bir farzı veya Peygamber (Sallallahu Teâlâ Aleyhi ve Sellem)’in sünnetlerinden bir sünneti terk ediyorsa bil ki o kimse yalancıdır. Onun yaptığı o işler de bir keramet değil aksine bir sihirdir. Selam olsun.

E. Risalenin Metni

رسالة شريفة في بيان الشريعة والطريقة والحقيقة

27b بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

قال المولى المرحوم الحاج مصطفى الشهير بأرسلان زاده أكرمه الله بالفلاح والسعادة، الحمد لله رب العالمين والصلاة¹³ على نبينا محمد وآله و صحبه أجمعين و بعد، الشريعة كالسفينة والطريقة كالبحر والحقيقة كالدر. فمن ركب السفينة ثم شرع الى البحر وصل الى الدر. و من ترك هذا الترتيب لم يصل الى الدر. فأول شيء وجب على الطالب هو الشريعة. والمراد بالشريعة ما أمره الله تعالى ورسوله من الوضوء والصلاة والصوم و أداء الزكاة¹⁴ والحج وترك الحرام و غير ذلك من الأوامر والنواهي. والمراد بالطريقة هي الأخذ بالتقوى وما يقربك الى المولى من قطع المنازل والمراحل والمقامات. والمراد بالحقيقة هي الوصول الى القصد ومشاهدة نور التجلي. كما قيل في الصلاة: الصلاة خدمة و قربة ووصلة فالخدمة في الشريعة والقربة في الطريقة والوصلة في الحقيقة. والصلاة جامعة لهذه الخصال الثلاثة.

28a و كما قيل في الخلوة: الخلوة انقطاع عن المخلوق الى¹⁵ لأنه سفر النفس الى القلب و من القلب الى الروح و من الروح الى السر¹⁶ و من السر الى خالق الكل¹⁷. طهارة الشريعة بالماء وطهارة الطريقة بالتخلية¹⁸ عن الهوى و طهارة الحقيقة خلو القلب عما سوى الله سبحانه. صلاة الشريعة بالأركان و صلاة الطريقة بالانخلاع¹⁹ عن الأكوان وصلاة الحقيقة التوجه بالكلية الى الرحمن²⁰ و

¹³ Nüşhada: الصلوة

¹⁴ Nüşhada: الزكوة

¹⁵ Çıkmada: الخالق

¹⁶ Çıkmada: السر اشارة الى قوله تعالى أ لست بربكم.

¹⁷ و مسافة هذا السفر بعيدة جدا بالنسبة الى النفس قريبة جدا بالنسبة الى الله تعالى. Çıkmada:

¹⁸ olmalı بالتخلي

¹⁹ Çıkmada: بالانخلاء

استفراغه للمناجاة في كل زمان و مكان. صوم الشريعة بالإمساك عن الشراب والطعام وصوم الطريقة بالإمساك عن الأوهام شغلا بمحبة رب الأنام. زكاة الشريعة في كل عشرين نصف مثقال و زكاة الطريقة التصدق بجميع المال. والله أعلم بالحال ولو رأيت شخصا يطير في الهواء أو يمشي على البحر أو يأكل النار أو غير ذلك مما يشبهه²¹ وهو يترك فرضا من فرائض الله تعالى أو سنة من سنن الرسول صلى الله تعالى عليه و سلم فاعلم أنه كذاب و ليس فعله كرامة بل هو سحر. والسلام²²

Kaynakça

- Abdullah b. Muhammed b. Zâhim, *Kudâtü'l-Medineti'l-Münevverati*, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hikmeti, Medine 1418.
- Arslanzâde Mustafa Efendi, *Risâletün Şerîfetün fî Beyâni's-Şerî'ati ve't-Tarîkati ve'l-Hakîkat*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, arşiv no: 45 Hk 5837/5, vr. 27b-28a.
- Haskan, Mehmet Nermi, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi Yay., İstanbul 2000.
- Kıyıcı, Mahmut, *Ispartalı ve Isparta'ya Hizmet Etmış Büyük Adamlar*, Göлтаş Kültür Yayınları. ty.
- Erdoğan, Kenan, *Kulalı Mustafa Nüzûlî Dîvanı*, Manisa 2004.
- Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmani*, Haz.: Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.
- Usta, Muhiddin, “*Tabibzâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsilenâme-i Süfiyye Adlı Eseri*”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

---

²⁰ إلى جناب القدس بشرائه اعنى بقلبه و قلبه. Çıkmada:

²¹ الكرامات. Çıkmada:

²² هذه اشارة الى تام الكلام والله اعلم بالمرام سنة ١١٨٩ لمحمر افقر الانام: Çıkmada: